

Rapport om undersøgelse af Vejledende Læsetest for Voksne (VLV-2) på FGU-målgruppen

Carsten Elbro og Anna Steenberg Gellert
Center for Læseforskning, Københavns Universitet
29. maj 2019

Forord

Denne rapport redegør for en undersøgelse, der havde til formål at få en indikation af, hvordan den kommende elevgruppe på Forberedende Grunduddannelse (FGU) kan forventes at klare sig på Vejledende Læsetest for Voksne (VLV-2). Undersøgelsen blev iværksat på initiativ af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i Undervisningsministeriet.

Mange har bidraget til undersøgelsen undervejs. Vi takker især Jens Gertsen og Dennis Flood fra webbureauet Tekstur.dk samt vores studentermedarbejdere Josefine Larsen, Nadia Skovsted og Nora Pfau. Også lederne, underviserne og ikke mindst deltagerne på de medvirkende institutioner fortjener en stor ros og tak for hjælpen. Følgende produktionsskoler medvirkede: Korsør Produktionshøjskole, Produktionsskolen Ballerup-Herlev, Produktionsskolen Glostrup-Albertslund, Produktionsskolen K-U-B-A i København, Slagelse Produktionsskole og Strømmen Produktionsskole i Vordingborg. Følgende voksenuddannelsescentre medvirkede: VUC København Syd (afd. Amager og afd. Hvidovre), VUC Lyngby, VUC Nordvestsjælland (afd. Holbæk) og VUC Vestsjælland Syd (afd. Ringsted og afd. Slagelse).

Indhold

Forord.....	1
Baggrund og sigte	3
Materialer	4
Fremgangsmåde	5
Resultater	7
Deltagere	7
Gruppetestning: pålidelighed (tager deltagerne testen alvorligt?)	9
VLV-2-resultater	9
Korrektion af læseforståelsesscore for læsetid og gæt	10
Et andet bedste eller første sprog end dansk?	11
Hvad er særlig svært for deltagere med dansk som andetsprog?	14
Er der noget særligt ved produktionsskoleelever under 18 år?	17
De ordblinde – og afkodningstesten	18
Eksempler på mulige afgrænsninger	21
Et afgrænsningseksempel i detaljer	26
Eksemplet fortsat: Med særlige tilbud til de ordblinde	27
Eksemplet fortsat: Med særlige tilbud til elever med dansk som andetsprog	28
Et andet afgrænsningseksempel	28
Diskussion	30
Er stikprøven repræsentativ?	30
Ordblinde deltagere	31
Deltagere med dansk som andetsprog	33
Pålidelighed af testresultater	35
Korrektion for læsetid og gæt	35
Referencer	36
Bilag 1: Spørgeskema	38

Baggrund og sigte

Ved oprettelsen af Forberedende Grunduddannelse (FGU) fra sommeren 2019 skal elever tilbydes eller henvises til et introducerende forløb, hvis de har vanskeligheder med læsning og/eller regning. Derfor er der brug for redskaber til at identificere elever med sådanne vanskeligheder. Projektet her drejer sig om identifikation af elever med læsevanskeligheder.

Undervisningsministeriet har truffet beslutning om at forsøge at anvende *Vejledende Læsetest for Voksne* version 2 (VLV-2, Asmussen & Elbro, 2017) til støtte for identifikationen af FGU-deltagere med læsevanskeligheder. Som nærmere beskrevet i vejledningen til *Vejledende Læsetest for Voksne* version 2 (herefter omtalt som VLV-2), passer dette testmateriale i lighed med Undervisningsministeriets øvrige læsetest med den enkle læsemodel: Læseforståelse = Afkodning x Sprogforståelse. I VLV-2 undersøges læseforståelse ved hjælp af en cloze-test (deltest 1: "Hvilket ord passer bedst?"). Sprogforståelsen undersøges i VLV-2 med en ordforrådstest (deltest 2: "Hvilket billede passer til ordet?", mens færdigheder i at afkode ord undersøges med deltest 3 ("Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?"). Læsevanskeligheder kan enten skyldes vanskeligheder med afkodning af ord, eller de kan skyldes vanskeligheder med sprogforståelse i læsning, eller evt. vanskeligheder med begge dele. Afkodningsvanskeligheder er dominerende ved ordblindhed, mens vanskeligheder med sprogforståelse er dominerende ved bl.a. læsning på et fremmed- eller andetsprog.

VLV-2 er imidlertid udviklet til og tidligere kun afprøvet med voksne. Det er derfor uvist, hvordan VLV-2 vil måle færdigheder og forudsætninger blandt yngre deltagere på den kommende FGU (ned til 16 år) end dem, den blev udviklet til. Sigtet med den her rapporterede undersøgelse var at finde ud af, hvordan den forventede elevgruppe på FGU vil klare VLV-2-testen, sådan at man kender følgerne af at lægge en eller flere foreløbige, vejledende grænser for henvisning til introducerende undervisning. Den gennemførte undersøgelse havde således til hensigt at oplyse om antallet af deltagere, som kan antages at score under forskellige grænser, men den kan ikke træffe valget om, hvilken grænse Undervisningsministeriet vil anbefale i praksis. Valget af den eller de vejledende grænser er ikke en forskningsmæssig opgave, men en politisk pædagogisk beslutning, som påhviler Undervisningsministeriet.

Afprøvningen af VLV-2 i den nye deltagergruppe skulle også sikre, at testen havde de samme egenskaber, som den har vist i tidligere afprøvninger og praksis. Det vil bl.a. sige, at afprøvningen skulle undersøge, om sværhedsgraden af de enkelte delopgaver var sammenlignelig på tværs af de grupper, den planlægges anvendt i. Eftersom afprøvningen foregik med grupper af deltagere og ikke enkeltvis, gav den også lejlighed til at vurdere, om gennemløbet af enkeltopgaver og/eller opgørelsen af resultater med fordel kunne justeres, sådan at VLV bliver mere robust over for individuelle variationer i tilgang til testen.

Metode

Materialer

Deltagerne besvarede et kort spørgeskema og gennemførte hele Vejledende Læsetest for Voksne (VLV-2). Begge dele beskrives kort nedenfor.

Spørgeskema

Der blev til den aktuelle undersøgelse udarbejdet en række spørgsmål, som deltagerne skulle besvare inden selve testen. Spørgsmålene stod på første skærmside og blev læst op og gennemgået af instruktøren. Deltagerne blev spurgt om deres alder og køn samt om, hvilket sprog de talte bedst, og hvilket sprog de først lærte at tale. De blev også spurgt, om de havde haft svært ved at lære at læse og stave som børn, samt om de var testet for ordblindhed, og i givet fald om de havde fået at vide, at de var ordblinde. Spørgsmålene kan ses i bilag 1.

Vejledende Læsetest for Voksne (VLV-2)

Testen består af følgende tre deltest:

Tekstlæsning (læseforståelse): Hvilket ord passer bedst?

Ordforråd: Hvilket billede passer til ordet?

Ordlæsning (afkodning): Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?

Tekstlæsning: Hvilket ord passer bedst?

Testen afdækker deltagerens færdigheder i tekstlæsning (læseforståelse). Testen har særligt fokus på forståelsen af betydningsmæssige sammenhænge mellem tekstdele. I testen indgår 10 tekster af varierende længde. I teksterne er der indsat i alt 42 kantede parenteser. I hver parentes skal deltageren vælge det ord, der passer bedst i sammenhængen. I nogle af opgaverne skal deltageren identificere det korrekte tekstbånd (fx hvem et stedord henviser til); mens andre opgaver lægger op til, at deltageren skal drage en følgeslutning på basis af tekstens oplysninger. Deltageren får 10 minutter til at løse så mange af de 42 opgaver som muligt.

Ordforråd: Hvilket billede passer til ordet?

Testen afdækker deltagerens receptive ordforråd (den vigtigste enkeltkomponent i sprogforståelse). Deltageren hører et ord og skal udpege det rigtige af fire billeder. Deltesten indeholder i alt 33 opgaver. Der er 10 sekunder til løsning af hver opgave, inden testen automatisk går videre, dvs. at denne deltest tager samlet op til ca. 6½ minut.

Ordlæsning: Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?

Testen afdækker deltagerens færdighed i at læse nye ord ved hjælp af en lydligt baseret læsestrategi (en central færdighed i afkodning). Opgaven går ud på at vælge det af fire ord, der lyder som et rigtigt ord, når det udtales (f.eks. syb / san / læl / syf, hvor kun *san* lyder som et rigtigt ord (*sand*), og dermed er det rigtige svar). Opgaven kan løses ved at sætte en passende lyd til hvert bogstav i ordene. Deltageren får 5 minutter til at løse så mange af de i alt 38 delopgaver som muligt. Der er ingen tidsgrænse for de enkelte delopgaver.

Fremgangsmåde

Produktionsskoler og voksenuddannelsescentre i både hovedstadsområdet og provinsen blev udvalgt og kontaktet for at sikre en rimelig geografisk spredning af uddannelsessteder. Af vores henvendelse til uddannelsesstederne fremgik det, at vi havde brug for hjælp til at afprøve testmaterialet på et bredt udvalg af produktions-skoleelever og AVU-kursister under 25 år med henblik på at kunne tilpasse materialet, så det kunne blive stillet til rådighed på den kommende Forberedende Grunduddannelse.

På de uddannelsessteder, som sagde ja til at deltage, udpegede lederen en kontaktperson, der efterfølgende indgik de konkrete aftaler om testtidspunkter med os og var ansvarlig for at opfordre elever/kursister til at deltage i afprøvningen, formidle og indhente skriftlige forældretilladelser vedrørende deltagelse for produktions-skoleelever under 18 år samt tage imod og hjælpe den instruktør, der blev sendt ud fra Center for Læseforskning for at stå for testningen. Kontaktpersonerne gav os inden de aftalte testdage besked om, omtrent hvor mange der kunne forventes at deltage i afprøvningen.

Det viste sig, at de fleste uddannelsessteder kun kunne påtage sig at samle deltagere fra relativt få hold. Til selve testsessionerne mødte kun gennemsnitligt omkring 50 % af det forventede antal AVU-kursister frem, mens det tilsvarende tal for produktionsskoleeleverne var omkring 75 %. For at nå op på det planlagte deltagerantal (ca. 100 produktionsskoleelever og ca. 100 AVU-kursister under 25 år) blev det derfor nødvendigt at inddrage flere end de oprindeligt planlagte tre produktionsskoler og to voksenuddannelsescentre.

I alt 141 elever deltog fra de følgende seks produktionsskoler (med antal deltagere angivet i parentes):

- Korsør Produktionshøjskole (18)
- Produktionsskolen Ballerup-Herlev (18)
- Produktionsskolen Glostrup-Albertslund (24)
- Produktionsskolen K-U-B-A i København (22)
- Slagelse Produktionsskole (18)
- Strømmen Produktionsskole i Vordingborg (41).

I alt 101 kursister deltog fra de følgende fire voksenuddannelsescentre fordelt på i alt seks afdelinger (med antal deltagere angivet i parentes):

- VUC København Syd: afd. Amager (12) og afd. Hvidovre (4)
- VUC Lyngby (14)
- VUC Nordvestsjælland: afd. Holbæk (18)
- VUC Vestsjælland Syd: afd. Ringsted (15) og afd. Slagelse (38).

Både på produktionsskolerne og voksenuddannelsescentrene indgik der deltagere i afprøvningen fra et bredt udvalg af hold. På produktionsskolerne deltog der således elever fra hold, der på tidspunktet for den gennemførte testning normalt modtog undervisning i dansk eller matematik eller var tilknyttet et bestemt værksted. På voksenuddannelsescentrene deltog der AVU-kursister fra hold, der på testtidspunktet normalt modtog undervisning i dansk, dansk som andetsprog, matematik, engelsk eller samfundsfag.

Nogle produktionsskoleelever under 18 år havde ikke inden afprøvningen fået skriftlig forældretilladelse til at deltage. (Det kan bemærkes, at indhentning af forældretilladelser på produktionsskolerne lader til at være en generel udfordring i dagligdagen ifølge udsagn fra både ledere og kontaktpersoner – og altså ikke et problem, der blot sås i forbindelse med den aktuelle undersøgelse.) En del elever fik dog i sidste øjeblik på selve testdagen pr. sms forældretilladelse til at deltage. Det er uvist, præcist hvor stort et frafald kravet om forældretilladelser i sig selv har bevirket. Men det kan konstateres, at andelen af elever under 18 år i denne undersøgelse ligger noget under den tredjedel, som de under 18-årige udgør på produktionsskolerne (Stig Nielsen, 2019, personlig kommunikation). Med henblik på at sikre, at vi fik tilstrækkeligt mange deltagere under 18 år med i afprøvningen, rekrutterede vi flere end de oprindeligt planlagte 100 produktionsskoleelever og testede således i alt 141 produktionsskoleelever, hvoraf de 29 var under 18 år. Dermed opnåede vi et rimeligt grundlag for at kunne undersøge, om produktionsskoleelever under 18 år adskiller sig markant fra dem over 18 år på VLV-2.

Afprøvningen fandt sted i perioden mellem den 5. marts og den 11. april 2019 og blev varetaget af tre studentermedarbejdere, som var ansat ved Center for Læseforskning og forinden var blevet grundigt instrueret i testproceduren og håndtering af mulige udfordringer. Testningen blev gennemført i lokaler på de medvirkende uddannelsessteder inden for den almindelige undervisningstid og foregik i grupper med gennemsnitligt 7 deltagere (deltagerantallet varierede fra 4 til 14). Testningen blev gennemført på computere eller tablets og med høretelefoner, som enten blev medbragt af deltagerne selv eller blev stillet til rådighed af uddannelsesstederne eller af Center for Læseforskning. Besvarelsen af det indledende spørgeskema og gennemførslen af VLV-2 tog ca. en halv time pr. gruppe.

Resultater

Deltagere

Der indgik i alt 242 deltagere i afprøvningen. Der mangler pålidelige data fra tre på grund af tekniske vanskeligheder på et enkelt afprøvningssted. Af de 239 deltagere var 101 AVU-kursister fra voksenuddannelsescentre og 138 elever fra produktionsskoler. I enkelte tilfælde var der tekniske vanskeligheder med gennemførelsen af én af de tre delopgaver. Derfor udgik data fra videre analyse af to deltagers forrådsopgaver og af tre deltagers afkodningsopgaver.

Det var ikke det generelle billede, at deltagerne opgav eller udvandrede fra undersøgelsen. Men der er dog eksempler på, at deltagere tilsyneladende ikke har engageret sig i visse opgaver – især den sidste delopgave med ordafkodning. Dette mulige problem og forslag til løsning af det behandles i afsnittet "Gruppetestning: pålidelighed".

Tabel 1. Deltagernes svar på de indledende spørgsmål.

	Prod.skole	AVU	FGU*
Køn (K) %	40	65	53
Alder: år;md (sd)	18;10 (1;9)	20;9 (1;11)	19;10 (1;10)
Bedste sprog ikke dansk** %	15	27	21
Ikke dansk førstesprog %	17	39	28
Svært ved at lære at læse eller stave (ja+ved ikke) %	35+17	34+12	35+15
Ordblind iflg. tidligere test (ja/nej/ikke testet) %	22/15/59	23/19/58	23/17/59

* FGU-kolonnen er et ligeligt vægtet gennemsnit, idet det forudsættes, at der på FGU er lige mange deltagere fra de to undersøgte grupper, jf. afsnittet nedenfor.

** svar "ved ikke" (N=4) behandlet som "dansk", da profilen mindede meget om "dansk"

Vægtning

I Undervisningsministeriets oplæg til undersøgelsen blev det antaget, at

- 45% af de kommende FGU-elever vil være nuværende AVU-kursister under 25 år,
- 45% af eleverne vil være nuværende produktionsskoleelever,
- 10% af eleverne vil være fra EGU eller kombineret ungdomsuddannelse,

Efter aftale med Undervisningsministeriet omfattede den undersøgte gruppe derfor AVU-kursister (under 25 år) og produktionsskoleelever (ned til 16 år). I den gennemførte undersøgelse angav AVU-deltagerne at være mellem 18 og 24 år; mens deltagerne fra produktionsskoler angav at være mellem 15 år (én elev) og 25 år (2 elever).

De angivne gennemsnit i sidste kolonne af tabel 1 er et ligeligt vægtet gennemsnit af procenttallene for hver undervisningsform, således at undervisningsformerne er vægtet ens.

Andel med dansk som andetsprog

I den aktuelle undersøgelse blev deltagerne både spurgt om, hvilket sprog de taler bedst, og hvilket sprog de først lærte at tale (jf. spørgeskemaet i bilag 1). I den gennemførte undersøgelse var der henholdsvis 17 % og 39 % af produktionsskoleeleverne og AVU-kursisterne, som angav at have et andet første sprog end dansk. De tal ligger tæt på de tilsvarende tal for deltagere med en anden baggrund end dansk, 13 % og 35 %, fra en tidligere større undersøgelse (Deloitte, 2016, s. 54 og s. 20-22). Så på dette punkt må den undersøgte stikprøve formodes at være nogenlunde repræsentativ for hele gruppen.

Det er ikke påfaldende, at en mindre andel af deltagerne angav at være bedre til et andet sprog end dansk, henholdsvis 15 % og 27 %. Nogle har givetvis været i landet i mange år. Men spørgsmålet er, om deltagernes læseprofil svarer bedst til deres oplysninger om, hvilket sprog de taler bedst, eller om det er mere informativt at tage udgangspunkt i deltagernes oplysninger om, hvilket sprog de først lærte at tale. Det er et emne for afsnittet "Et andet bedste eller første sprog end dansk?"

Andel ordblinde og vanskeligheder med tilegnelse af læsning og stavning

I Deloitte's 2016-undersøgelse angav 17 % af både AVU-kursister og produktions-skoleelever at være ordblinde (s. 21 og s. 49). Dog omfattede gruppen på AVU deltagere både over og under 25 år; men forekomsten af ordblindhed blandt de over 25-årige er næppe meget anderledes end blandt de under 25-årige. I sammenligning med de 17 % var der lidt flere i den aktuelle undersøgelse, som havde fået at vide, at de var ordblinde (22-23 %). Det er positivt for repræsentativiteten i den aktuelle undersøgelse, fordi det betyder, at de ordblinde deltagere formentlig ikke er blevet væk fra undersøgelsen i noget større omfang. Den højere procentdel ordblinde i den aktuelle undersøgelse kan delvis skyldes den efterhånden mere udbredte brug af Ordblinde-testen (jf. Undervisningsministeriet, 2018). Der er således ikke tungtvejende grunde til at tro, at den aktuelle stikprøve ikke skulle være nogenlunde repræsentativ for hele den relevante gruppe.

Det er værd at lægge mærke til, at i gennemsnit *halvdelen* af deltagerne svarede "ja" eller "ved ikke" til spørgsmålet om, hvorvidt de havde haft svært ved at lære at læse og stave. Et senere afsnit ("De ordblinde – og afkodningstesten") viser, hvordan disse baggrundsoplysninger passer med deltagernes aktuelle læseprofil.

Gruppetestning: pålidelighed (tager deltagerne testen alvorligt?)

VLV er lavet til individuel testning, dvs. hvor der er en kvalificeret testvejleder til stede og kun én deltager. Under gruppetestning er der ikke samme sikkerhed for, at deltagerne følger instruktionen og intentionen med opgaverne. Dette kan formentlig i særlig grad være et problem med yngre deltagere.

I særlig problematiske tilfælde kan en deltager forsøge at blive hurtigt færdig med testen ved at gætte hurtigt og tilfældigt på alle eller de fleste enkeltopgaver. Det kan fx ses, når en deltager har færdiggjort én eller flere deltest meget langt inden for tidsgrænsen – evt. endda uden at have flere rigtige, end man kan få ved tilfældigt gætteri. Der var således to af produktionsskoleeleverne, som besvarede samtlige enkeltopgaver i læseforståelsestesten på under den halve tid af den tilladte (under 5 minutter) – med en score under chanceniveau. Det er klart sandsynligt, at de to *ikke* tog testen alvorligt. Problemet var dog væsentlig større i den sidste deltest (ordafkodning). Her var der 12 (9 %) produktionsskoleelever og 9 (9 %) AVU-kursister, som kom igennem alle 38 items på under 2:40 minutter, men uden at score over chanceniveau. Det tyder på, at der generelt kan være brug for *at flage et resultat som upålideligt* i en udgave af testen, der skal bruges som gruppetest.

VLV-2-resultater

Den nuværende VLV-2 omfatter læseforståelse, ordforråd og ordafkodning. Der er effektivitetsmål af både læseforståelse og ordafkodning (antal rigtigt løste opgaver inden for tidsgrænsen på henholdsvis 10 og 5 minutter); mens der ikke indgår hastighed i målet af ordforråd.

Tabel 2. VLV-2-resultater efter standardopgørelse, dvs. antal rigtige inden for tidsgrænserne) og læseforståelse efter korrektion for både faktisk læsetid og gæt (se tekst). Gennemsnit (og standardafvigelser) på de tre deltest.

	Prod.skole	AVU	FGU*
Læseforståelse standardopgørelse	16,9 (7,7)	17,6 (8,4)	17,3 (8,1)
Læseforståelse, korri- geret for tid og gæt	17,9 (9,3)	18,6 (9,8)	18,3 (9,6)
Ordforråd	23,6 (4,6)	21,1 (5,6)	22,5 (5,2)
Ordafkodning	20,5 (8,2)	19,5 (8,4)	20,1 (8,3)

* Ligeligt vægtet gennemsnit.

Korrektion af læseforståelsesscore for læsetid og gæt

Den it-baserede udgave VLV-2 præsenterer læseforståelsestesten tekst for tekst og tjekker, at tidsgrænsen (10 minutter) ikke er overskredet, efter at alle svar er afgivet til en tekst. Ellers har læseren ikke mulighed for at gå tilbage og rette i sine svar til teksten. Men det betyder, at læserne kan være nået kortere eller længere ind i den næste tekst på det tidspunkt, hvor de når tidsgrænsen. Læsernes faktiske færdigheder bliver derfor undervurderet lidt, og i *varierende* grad, når de opføres som antal rigtige inden for 10 minutter.

Dette problem kan løses på en enkel måde ved at opgøre antal løste enkeltopgaver pr. den tid, deltagerne *faktisk* var om at løse dem. En læser kan fx have besvaret 12 enkeltopgaver rigtigt inden for 8 minutter, og derefter arbejdet videre i 2 minutter på en tekst uden at blive færdig med den. Denne læsers resultat er faktisk $12/8 = 1\frac{1}{2}$ rigtigt svar pr. minut. Og resultatet kan gøres sammenligneligt med standardopgørelsen ved at præsentere det som det antal opgaver, deltageren ville have løst rigtigt på netop 10 minutter = $1\frac{1}{2} * 10 = 15$ opgaver.

En anden ting er, at læsere er forskellige, hvad angår deres tilbøjelighed og mod til at gætte, når de møder vanskelige opgaver. Det har ikke noget med færdighed at gøre, men er en forskel i strategi, som kan være mere eller mindre hensigtsmæssig i forskellige situationer.

Da der overalt i opgaverne i VLV er fire svarmuligheder og dermed $\frac{1}{4}$ chance for at gætte rigtigt, kan en gættestrategi give en højere score, end en mere forsigtig strategi kan. Især ved gruppetestning kan det således være rimeligt *at tage højde for sådanne forskelle i strategi*. Det kan gøres på forskellige måder, fx som i Ordblinde-testen (Møller m.fl., 2014), ved at justere for gæt ud fra antallet af fejlsvar (antal rigtige korrigeret for gæt = antal rigtige – antal fejl/antal forkerte svarmuligheder).

Tabel 3 viser, at korrektion for faktisk læsetid og for gæt forbedrede sammenhænge mellem resultaterne af deltesten i læseforståelse – og deltestene af ordforråd og ordafkodning. Det vil sige, at der ikke bare var teoretiske grunde, men også empirisk belæg for at indføre en sådan korrektion for faktisk læsetid og gæt.

Tabel 3. Sammenhænge (korrelationskoefficienter) mellem læseforståelse (m/u korrektion for faktisk læsetid og gæt) og resultater i ordforråd og afkodning. Sidste linje viser den samlede korrelation ved multipel lineær regression med både ordforråd og afkodning).

	Læseforståelse standardopgørelse	Læseforståelse korrigeret
Ordforråd	0,56	0,66
Afkodning	0,56	0,61
Samlet (lineær regression)	0,65	0,75

Den samlede variation i læseforståelse, der "forklares" af ordforråd i kombination med afkodning er $R = 0,75$ ($R^2 = 56 \%$) - efter korrektion for faktisk læsetid og gæt. Det viser en acceptabel gyldighed (og dermed pålidelighed) af de indgående mål, i betragtning af at der er tale om gruppetestning under realistiske vilkår med en meget sammensat deltagergruppe.

Yderligere korrektion for faktisk løsningstid eller gæt i de to andre opgaver (ordforråd og afkodning) forbedrede ikke sammenhængene mellem deltestene. En eventuel korrektion for gæt i ordforrådsopgaven ville desuden stille deltagere med dansk som andetsprog særlig dårligt, da de var klart mere usikre (se nedenfor) og derfor havde større anledning til at gætte.

Et andet bedste eller første sprog end dansk?

Det kan umiddelbart overraske, at produktionsskoleeleverne klarede ordforrådsopgaven bedre end AVU-kursisterne (jf. tabel 2). Resultatet skal ses i lyset af den større andel af AVU-kursister, der ikke havde dansk som bedste sprog (jf. tabel 4) eller havde lært at tale et andet sprog end dansk først (jf. tabel 5).

Tidligere undersøgelser med VLV har bedt deltagerne om at angive deres bedste sprog. Det er imidlertid muligt, at deltagernes førstesprog (modersmål) vil være mere oplysende om deltagernes læseprofil. Den mulighed var et emne for den aktuelle undersøgelse. Derfor blev deltagerne både spurgt om, hvilket sprog de taler bedst, og hvilket sprog de først lærte at tale (jf. spørgeskemaet i bilag 1). I tabel 4 og 5 nedenfor vises resultaterne med udgangspunkt i deltagernes svar på hvert af disse spørgsmål for at kunne vurdere, om de forskellige måder at opgøre sprog-status på gjorde en væsentlig forskel.

Tabel 4. VLV-2-resultater efter standardopgørelse i grupper med dansk som henholdsvis bedste sprog og ikke-bedste sprog. Gennemsnit (og standardafvigelser). Desuden er angivet antal deltagere med resultater under de aktuelle vejledende grænseværdier i VLV.

	Prod.skole		AVU		FGU*	
	Da N=117	Ej Da N=21	Da N=74	Ej Da N=27	Da	Ej Da
Læseforståelse korrigeret	18,6 (8,8)	13,8 (11,2)	21,8 (8,7)	10,0 (6,8)	20,2 (8,8)	11,9 (9,0)
Læseforståelse standardopgørelse	17,3 (7,3)	15,0 (9,7)	20,2 (7,8)	10,4 (5,1)	18,8 (7,6)	12,7 (7,4)
0-30	94 %	91 %	91 %	100 %	93 %	96 %
Ordforråd	24,3 (4,0)	19,7 (5,7)	23,1 (4,4)	15,4 (4,4)	23,7 (4,9)	17,6 (5,1)
0-15	1 %	24 %	8 %	63 %	5 %	44 %
Ordafkodning	20,9 (8,4)	18,2 (7,3)	21,8 (8,1)	13,2 (5,7)	21,4 (8,3)	15,7 (6,5)
0-10	11 %	14 %	8 %	33 %	10 %	24 %

* ligeligt vægtet gennemsnit.

Tabel 5. VLV-2-resultater i grupper med dansk som førstesprog (L1) og et andet førstesprog (dansk L2). Desuden er angivet andel deltagere med resultater under de aktuelle vejledende grænseværdier.

	Prod.skole		AVU		FGU*	
	Da N=114	Ej Da N=24	Da N=62	Ej Da N=39	Da	Ej Da
Læseforståelse korrigeret	18,8 (9,2)	13,5 (8,9)	23,3 (8,3)	11,2 (6,9)	21,1 (8,8)	12,4 (7,9)
Læseforståelse standardopgørelse	17,8 (7,7)	12,9 (6,6)	21,5 (7,7)	11,4 (5,2)	19,7 (7,7)	12,2 (5,9)
0-30	92 %	100 %	89 %	100 %	91 %	100 %
Ordforråd	24,4 (4,3)	20,1 (4,6)	24,4 (3,4)	15,6 (3,7)	24,4 (3,9)	17,9 (4,2)
0-15	3 %	13 %	2 %	58 %	3 %	36 %
Ordafkodning	21,0 (8,2)	18,1 (8,3)	21,9 (7,8)	15,7 (8,2)	21,5 (8,0)	16,9 (8,3)
0-10	8 %	25 %	7 %	28 %	8 %	27 %

* ligeligt vægtet gennemsnit.

Sammenligning af tabel 4 og 5 viser, at deltagernes oplysninger om, hvilket sprog de først lærte at tale, passer lidt bedre med deres læseforståelses-status, end deres oplysninger om deres "bedste sprog" gør. Det er således 100 % af deltagerne med et andet førstesprog end dansk, som klarer sig under den vejledende FVU-grænse på 30 rigtige, mens dette "kun" gælder for gennemsnitligt 96 % af deltagerne, der oplyste, at et andet sprog end dansk var deres bedste sprog. Med hensyn til ordforråds-status forholder det sig imidlertid omvendt, idet den vægtede gennemsnitlige andel af deltagere med et andet sprog end dansk som bedste sprog, som befandt sig under den vejledende grænseværdi på ordforrådstesten i VLV, er 44 % og dermed højere end den tilsvarende andel af deltagere med et andet førstesprog end dansk (36 %). Med hensyn til afkodnings-status ses der ingen tydelig forskel betydning af, hvordan deltagernes sprogstatus afgøres. På denne baggrund vurderer vi, at det (som i de tidligere undersøgelser med VLV) er rimeligt og mest enkelt fortsat at tage udgangspunkt i deltagernes oplysninger om deres *bedste* sprog snarere end oplysningerne om deres *første* sprog.

Uanset, hvordan man afgør sprogstatus, er det påfaldende, at produktionsskoleeleverne med et andet første eller bedste sprog end dansk havde *betydelig* bedre ordforråd på dansk end de tilsvarende AVU-kursister. Gennemsnittet på AVU svarede til omkring de 16 % svageste på produktionsskolerne. Det peger på en særlig rekruttering af deltagere med begrænset danskkendskab til AVU. Den særlige rekruttering kan være en følge af, at voksenuddannelsescentrene tilbyder undervisning i AVU-faget *Dansk som andetsprog*. En sådan undervisning kan være særlig relevant for deltagere med begrænset danskkundskab, og en del AVU-kursister i den aktuelle undersøgelse deltog netop i denne undervisning.

Produktionsskoleeleverne med dansk som bedste sprog klarede sig på niveau med FVU-deltagere med dansk som bedste sprog ved VLV-2-afprøvningen (Asmussen & Elbro, 2017); idet FVU-deltagernes gennemsnit var 17,9, 24,3 og 17,8 i henholdsvis læseforståelse, ordforråd og ordafkodning. Produktionsskoleelevernes ordafkodning var dog som forventet bedre end FVU-deltagernes. AVU-deltagernes læsning var således også noget bedre end FVU-deltagernes. FVU-deltagere med et *andet* bedste sprog end dansk scorede henholdsvis 9,7, 17,4 og 11,5, dvs. lavere i både læseforståelse og ordafkodning end deltagerne (især produktionsskoleeleverne) i den aktuelle undersøgelse. FVU-deltagernes resultater i 2017-undersøgelsen var *ikke* markant anderledes end ved den oprindelige afprøvning af VLV-1 (Gellert & Elbro, 2008).

Hvad er særlig svært for deltagere med dansk som andetsprog?

Der er ikke noget mærkeligt i, at både ordforråd og læseforståelse på dansk er vanskeligere for deltagere, der ikke har dansk som første sprog (eller bedste sprog).

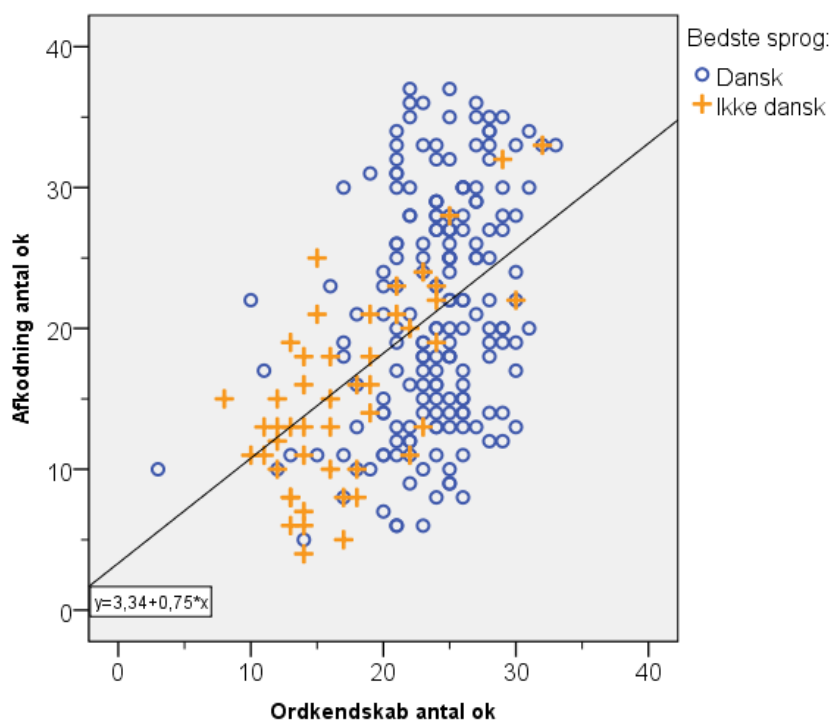
Ordafkodning: Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?

Det kan imidlertid virke overraskende, at der også på *ordafkodningen* er en effekt af sprogbaggrund (i hvert fald blandt AVU-kursister). En mulig forklaring er, at nogle deltagere havde så beskedent et danskkendskab, at de af den grund ikke kunne løse opgaven med at afgøre, hvilket af fire nonord der kunne lyde som et rigtigt ord *på dansk*.

Nu var et begrænset ordforråd ikke alene et problem for deltagere med dansk som L2. Der var også deltagere med dansk L1, som havde et begrænset ordforråd (fx under 15 rigtige), selv om de ikke var så mange (figur 1).

Så spørgsmålet var, om ordafkodningen generelt var svagere blandt deltagere med dansk som L2 snarere end L1, når man tog ordforrådet på dansk i betragtning. Det blev undersøgt i en variansanalyse af ordafkodningen (korrigeret for gæt) med to sproggrupper (dansk L1 og L2) og to ordforrådsgrupper (u. 15 og 15 eller højere). Analysen viste ingen hovedeffekt af sproggruppe ($F(1) = 1,3$, n.s.) og heller ingen interaktionseffekt af sproggruppe x ordforrådsgruppe ($F(1) < 1$, n.s.), men en klar hovedeffekt af ordforrådsgruppe ($F(1) = 14,0$, $p < 0,001$).

Det er således *ikke* sådan, at deltagere med dansk L2 bliver *særlig* dårligt stillet i sammenligning med deltagere med dansk L1, *når* man først har taget højde for deres begrænsede ordforråd på dansk.

Figur 1. Sammenhængen mellem antal rigtige i ordforråd og afkodning.

Men det er stadig sådan, at uanset om man har dansk som bedste sprog eller ej, så har man en forhøjet risiko for en lav score på afkodningsopgaven i VLV-2, hvis man har et begrænset ordforråd. Det kan dels skyldes, at læseerfaringer er årsag til udvikling af både afkodning og ordforråd; dels at det er vanskeligt at løse afkodningsopgaven med at finde det non-ord, der kan lyde som et rigtigt ord på dansk, hvis man har et begrænset ordforråd på dansk.

Hvis man vil lade tvivlen komme deltageren til gode, kan man sætte *en mindstegrænse for ordforrådet*, under hvilken afkodningen (og evt. ordblindhed) må undersøges med andre redskaber end med den aktuelle afkodningsopgave. En anden opgave kunne være Dynamisk Ordblindetest (DOT), som netop er udviklet til deltagere med begrænset ordforråd på dansk. Eller det kunne være en staveopgave med ukendte ord (nonord), fx som deltesten "Find stavemåden" i den nationale ordblindetest.

Spørgsmålet er så, hvornår ordforrådet kan være så stor en hæmsko for løsning af afkodningsopgaven, at et andet redskab må anbefales ved undersøgelse af afkodning og evt. ordblindhed. Et forsigtigt gæt ud fra sammenhængen, som ses i figur 1, kunne være ved 15 eller færre rigtige i ordforrådsopgaven. Det ser umiddelbart ud til at være usædvanligt, at deltagere har et højt afkodningsresultat, hvis deres ordforråd er under ca. 15 rigtige. Det typiske afkodningsresultat vil være omkring 15 rigtige eller lavere (hvis man følger den skrå regressionslinje).

Det er dog stadig værd at se på muligheder for at gøre den aktuelle afkodningsopgave mindre afhængig af dansk ordforråd. En mulighed er at se lidt nærmere på,

om der er særlige ord i den nuværende afkodningsopgave, som er påfaldende vanskelige for deltagere med dansk L2. Vi har analyseret sværhedsgraden af enkeltopgaverne (items) ud fra deltagernes besvarelser af afkodningstesten "Hvilket ord lyder som et rigtigt ord" i den aktuelle undersøgelse og fundet, at enkelte items var vanskeligere for deltagere med dansk som andetsprog end dansk som modersmål. Der var også adskillige items, som ikke var specielt vanskelige for deltagere med dansk som andetsprog. Der var imidlertid *ikke* tydelige systematiske forskelle mellem disse to grupper af items, og vi ser ikke umiddelbart nogen grund til at udelukke, nulstille eller udskifte items i denne deltest.

Ordforråd: Hvilket billede passer til ordet?

Opgaven i billedudpegning (deltest 2: "Hvilket billede passer til ordet?") har jævnligt været udsat for en vis kritik fra voksenundervisere for at være urimelig vanskelig for deltagere med dansk som L2. Det er rigtigt, at den går til kernen af eventuelle begrænsninger i ordforrådet – og således slet ikke fanger eventuelle gode færdigheder i fx at udnytte konteksten eller spørge til betydningen af ukendte ord. Men det er heller ikke meningen med den. Meningen er, at den skal forklare de forskelle i læseforståelse, som ikke har med ordafkodning at gøre. Og i den henseende er den glimrende (jf. tabel 3 ovenfor; Asmussen & Elbro, 2017; Gellert & Elbro, 2008). Det forhindrer dog ikke, at man kan se på, om der er enkeltopgaver (items) i ordforrådsopgaven, som forekommer uforholdsmæssigt vanskelige for deltagere med dansk L2. Det kunne jo fx være sådan, at nogle items (ord) henviste til historiske genstande fra et snævert kulturelt område, som fx manglebræt, pudevår m.v. På samme måde som ved ordafkodningsopgaven undersøgte vi ord i deltesten af ordforråd, som var særligt vanskelige for deltagere med dansk som L2, og sammenlignede ordene med andre ord, som ikke var (meget) sværere for deltagere med dansk som L2. Vi fandt, at enkelte items var specielt vanskelige for deltagere med dansk som andetsprog. Der var også adskillige items, som ikke var specielt vanskelige for deltagere med dansk som andetsprog. Der var ikke systematiske forskelle mellem disse to grupper af items, men muligvis en tendens til, at de *relativt* lette items for deltagere med dansk som andetsprog var ord, hvor der fandtes parallelord på engelsk. Vi ser ikke tungtvejende grunde til at udelukke, nulstille eller udskifte items i denne deltest.

Læseforståelse: Hvilket ord passer bedst?

Traditionelle clozetest er meget følsomme for forskelle i deltagernes ordforråd, fordi deltageren selv skal finde de ord, som er udeladt fra teksten. Men cloze-testen i VLV-2 (deltest 1) er af en anden art, hvor deltageren får fire valgmuligheder; og hvor det udeladte ord ofte er et overordentlig hyppigt ord, som fx et pronomen eller en

konjunktion. Man kan derfor udmærket undersøge, om deltagere med dansk som L2 har særlig vanskeligt ved nogle (fx ordforrådskrævende) enkeltopgaver (items).

Fremgangsmåden i denne undersøgelse var den samme som ovenfor. Vi fandt, at enkelte items var specielt vanskelige for deltagere med dansk som andetsprog. Der var også items, som ikke var specielt vanskelige for deltagere med dansk som andetsprog. Der var imidlertid *ikke* systematiske forskelle mellem disse to grupper af items, og vi ser ikke nogen grund til at udelukke, nulstille eller udskifte items i denne deltest.

Er der noget særligt ved produktionsskoleelever under 18 år?

Sprog- og læsefærdigheder udvikles fortsat under uddannelse ind i voksenlivet. Man må derfor forvente, at deltagerne over 18 år havde lidt bedre færdigheder end deltagerne under 18 år (tabel 6).

Tabel 6. VLV-2-resultater blandt produktionsskoleelever efter standardopgørelse i grupper over og under 18 år

	Under 18 N=29	Over 18 N=109
Læseforståelse korrigeret	14,0* (8,3)	19,0 (9,3)
Læseforståelse standardopgørelse	14,3* (6,9)	17,6 (7,8)
Ordforråd	22,3 (4,8)	24,0 (4,6)
Ordafkodning	19,5 (7,9)	20,8 (8,4)

* gruppeforskelle $p < 0,05$

Forskellen mellem yngre og ældre deltagere var statistisk signifikant i læseforståelse ved standardopgørelse ($t(136) = 2,1$, $p < 0,05$) og ved korrigeret score ($t(136) = 2,6$, $p = 0,01$); mens forskellene i ordforråd og ordafkodning ikke var. Aldersforskellen i læseforståelse forklares ikke af andelen af unge uden dansk som bedste sprog, idet der var 3/29 (10 %) blandt de yngste, mod 18/109 (17 %) af de over 18-årige.

En mulighed er, at enkelte items var uforholdsmæssig vanskelige for de under 18-årige. Det kunne tænkes, at visse ordforrådsitems var særlig vanskelige, fx fordi de yngste ikke kendte til de afbildede genstande og egenskaber. Det blev undersøgt på samme måde som ved itemanalyserne tidligere. Analyserne viste heller ikke her systematiske forskelle, som kunne give anledning til at foretage en nulstilling, udskiftning eller aldersbestemt vægtning af items i nogen af deltestene.

De ordblinde – og afkodningstesten

Deltagerne i den aktuelle undersøgelse blev indledningsvis stillet nogle få spørgsmål om eventuelle læsevanskeligheder: "Havde du svært ved at lære at læse eller stave, da du var barn?", "Er du blevet testet for ordblindhed?" og "Har du fået at vide, at du er ordblind?" Sigtet med at stille disse spørgsmål var dels at kunne give en ekstern validering af resultaterne af delopgaven i ordafkodning; dels at kunne vurdere, i hvilket omfang kommende deltagere, som allerede har en ordblindediagnose, bør fritages for delopgaven i ordafkodning.

Tabel 7. Antal deltagere, som oplyser om eventuelle vanskeligheder med at lære at læse og stave – og deres oplysninger om resultater ved ordblindetestning.

	Produktionsskole			AVU/VUC		
	Ordbl	Ej ordbl	Ej testet	Ordbl	Ej ordbl	Ej testet
Svært	24	9	16	20	3	11
Ej svært	6	8	50	1	13	41
Ved ikke	3	4	18	2	3	7

Det er umiddelbart iøjnefaldende, at mange deltagere, som ikke var testet for ordblindhed, svarede ja eller ved ikke på spørgsmålet om, hvorvidt de havde haft svært ved at lære at læse og stave. Man kan således ikke uden videre gå ud fra, at evt. ordblindhed er undersøgt i alle relevante tilfælde.

For at kunne sammenligne med Ordblindetesten gennemførte vi en ny analyse af data fra en tidligere brobygningsundersøgelse mellem Ordblindetesten og Visitationstesten, som netop indeholder en ordafkodningstest svarende til "Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?" i VLV-2 (Elbro m.fl., 2016). Denne nye analyse viste en meget stærk sammenhæng mellem ordafkodning og resultatet af Ordblindetesten ($R^2 = 0,63$, $R = 0,79$). Den lineære sammenhæng var $\text{Ordblindetestscore} = 61 + 1,22 \cdot \text{ordafkodning}$. Ordblindegrænsen ved 80,6 på Ordblindetesten svarer således til en grænse på 16,1 i ordafkodning. Det er i øvrigt meget tæt på den vejledende grænse (til og med 15) mellem trin 1 og trin 2 på FVU (jf. Undervisningsministeriet, 2004). Med en grænse mellem 15 og 16 rigtige i afkodningstesten kunne vi *estimere* forekomsten af ordblindhed i den aktuelle undersøgelse.

Tabel 8. Gennemsnitlige resultater i ordafkodning dels blandt deltagere med forskellige resultater ved ordblindetestning; dels blandt deltagere som svarede, at de havde haft svært (ikke svært eller ved ikke) ved at lære at læse og stave. Desuden angives andel deltagere (i %) under den estimerede "ordblindegrænse" (under 16 rigtige).

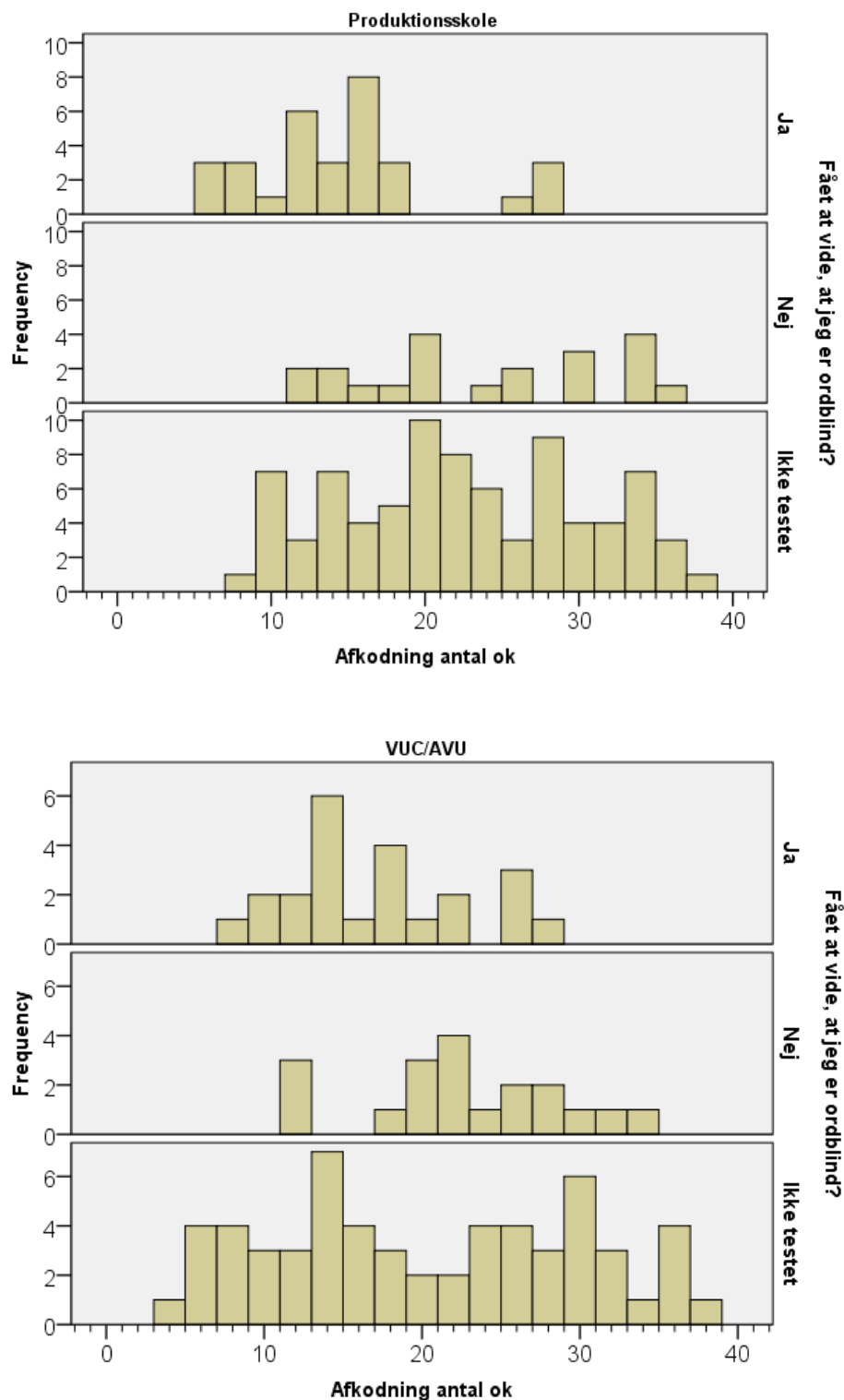
Produktionsskole			AVU/VUC		
Ordbl (N=31)	Ej ordbl (N=21)	Ej testet (N=82)	Ordbl (N=23)	Ej ordbl (N=19)	Ej testet (N=59)
14,2 (6,0)	23,3 (8,1)	22,2 (7,9)	16,7 (5,6)	21,9 (6,5)	19,8 (9,6)
71 %	24 %	22 %	48 %	16 %	41 %
Svært (N=48)	Ej svært (N=62)	Ved ikke (N=23)	Svært (N=34)	Ej svært (N=55)	Ved ikke (N=12)
16,6 (7,0)	22,9 (8,0)	22,1 (8,5)	17,6 (7,2)	21,0 (9,3)	18,0 (6,7)
54 %	19 %	33 %	44 %	35 %	33 %

Samlet var det 34 % af produktionsskoleeleverne, som klarede sig under den estimerede grænse ved en score på 15 eller derunder på afkodningsopgaven, og 38 % af AVU-kursisterne, som klarede sig under grænsen. Det vil sige, at det bedste estimat er, at der vil være ca. 36 % under ordblindegrænsen blandt de kommende FGU-deltagere.

De 36 % er vanskelige at sammenligne med deltagernes egne oplysninger, fordi så mange enten ikke er testet for ordblindhed eller ikke ved, om de havde svært ved at lære at læse. Men deltagernes svar giver et vist indtryk af andelen af ordblinde efter test. Der var henholdsvis 31/134 (23 %) og 23/101 (23 %) diagnosticeret ordblinde blandt produktionsskoleeleverne og AVU-kursister. Det svære ligger i at estimere andelen af ordblinde blandt de ikke-testede. Et meget forsigtigt skøn er 15 % – svarende til en grænse ved henholdsvis 13 og 9 rigtige blandt produktionsskoleeleverne og AVU-deltagerne (se figur 2). Med det skøn vil i alt 32 % af deltagerne være eller forventes at være ordblinde.

Oplysningerne om evt. ordblindhed fra testning (øverste halvdel af tabel 8) er i bedre overensstemmelse med de fundne færdigheder i ordafkodning (og sandsynlig forekomst af ordblindhed) end oplysninger om, hvorvidt det var svært at lære at læse eller stave (nederste halvdel af tabel 8). Men ved begge slags spørgsmål er der en ret stor gruppe på AVU, som enten ikke er blevet testet, eller som ikke ved, om de havde svært ved at lære at læse eller stave (sidste kolonne). Og i begge grupper er der en relativt stor andel, som formentlig ville vise sig at være ordblinde ved en nærmere undersøgelse. Det kan have med Ordblindetestens (unge) alder at gøre eller at gøre

med udenlandsk herkomst. De konkrete scorefordelinger i afkodningsopgaven ses i figur 2.

Figur 2. Resultater af ordafkodningsopgaven i grupper af deltagere, som havde fået at vide, at de var ordblinde eller ikke ordblinde efter testning, eller som ikke var blevet testet.

Overensstemmelsen er rimelig uden at være perfekt mellem deltagernes oplysninger om evt. ordblindhed og deres resultater af afkodningstesten i VLV. Hvis en ordblindegrænse trækkes ved en score under 16, kan man være nogenlunde sikker på, at deltagere, som siger, at de ikke var ordblinde efter testning, heller ikke er det (i svær grad) med den aktuelle ordafkodningsopgave. På den anden side var der omkring halvdelen af AVU-deltagerne og ca. en fjerdedel af produktionsskoleeleverne, som oplyste, at de var ordblinde, men som scorede *over* ordblindegrænsen.

Der kan være mange grunde til dette tilsyneladende misforhold. Det er fx muligt, at nogle deltagere ikke er blevet undersøgt med Ordblindetesten, men med andre redskaber, som ikke har været velegnede til at afdække ordblindhed. Det er også muligt, at nogle deltagere havde massive vanskeligheder med stavedelen af Ordblindetesten, snarere end med læsedelen. Under alle omstændigheder lader det *ikke* til, at de indledende spørgsmål om tidligere konstateret ordblindhed kan erstatte deltesten af ordafkodning.

Eksempler på mulige afgrænsninger

Indledende bemærkninger

Undervisningsministeriet har besluttet at anvende VLV-2 til støtte for identifikationen af FGU-deltagere, der pga. læsevanskeligheder skal tilbydes eller henvises til et introducerende forløb. Det store spørgsmål er nu, hvor grænserne skal trækkes. Med andre ord: Hvor dårligt skal en elev på FGU klare sig på en eller flere deltest i VLV-2 for at kunne siges at have så store vanskeligheder, at det er relevant at overveje at tilbyde vedkommende introducerende undervisning? VLV-2 kan kun *måle* deltagernes færdigheder i læseforståelse, ordafkodning og ordforråd. Testen kan ikke i sig selv oplyse, om et givet færdighedsniveau nødvendiggør introducerende undervisning på FGU. Der kan derfor ikke på basis af testresultaterne udpeges indiskutable grænser for, hvornår en deltager falder i denne kategori.

Man kan øge sikkerheden for at identificere deltagere med behov for introducerende undervisning pga. læsevanskeligheder ved at sætte relativt høje vejledende scoregrænser på VLV-2 for, hvornår det er relevant at overveje at anbefale elever at deltage i denne undervisning. Så får man naturligvis udpeget mange elever til denne gruppe og er dermed relativt sikker på, at man ikke overser ret mange af de elever, der faktisk har mest brug for introducerende undervisning. Men hvis (for) mange elever udpeges som havende behov for introducerende undervisning pga. læsevanskeligheder, bliver det for det første vanskeligt at tildele ret mange ekstra ressourcer til hver af disse elever i tilknytning til denne undervisning. For det andet kan mange elever og evt. også deres forældre blive (unødigt) bekymrede. For det tredje vil man med rimelighed kunne sætte spørgsmålstejn ved, om udformningen af FGU overhovedet passer til målgruppen, hvis en stor del af eleverne ikke fra starten

kan rummes inden for de almindelige undervisningsforløb, men i stedet skal anbefales at deltage i en særlig introducerende undervisning. For det fjerde *kan* det virke demotiverende på elever, der ofte i forvejen er skoletrætte og har lidt mange nederlag, at blive anbefalet at gå til introducerende undervisning. Dette kan være uanset, om eleverne også får lejlighed til at beskæftige sig med praksisorienterede fag.

De ovenfor nævnte problemer kan i nogen grad reduceres ved at sætte lavere vejledende scoregrænser på VLV-2, så der bliver færre elever, der vejledes til at deltage i introducerende undervisning, men det indebærer naturligvis en større risiko for, at man overser eller fejlplacerer elever, der faktisk ville have haft gavn af introducerende undervisning.

En betydelig udfordring ved at trække vejledende grænser for henvisning til introducerende undervisning på den kommende FGU på nuværende tidspunkt er, at det forekommer temmelig uklart, hvad der kræves af eleverne for at kunne få udbytte af undervisningen på G-niveau på FGU – og hvordan disse krav hænger sammen elevernes resultater på VLV-2. Dette gælder bl.a. for elever med svage dansksproglige forudsætninger, som har mulighed for at deltage i faget Dansk som andetsprog. Her er det uvist og har ligget uden for rammerne af den gennemførte undersøgelse at afdække, om en score under en bestemt grænse på ordforrådstesten i VLV-2 indikerer, at eleven har brug for introducerende undervisning frem for blot at starte på fx G-niveau i faget Dansk som andetsprog. Tilsvarende er det også uvist, hvor svage læsefærdigheder elever med dansk som modersmål skal have, for at det bliver et problem i undervisningen på G-niveau på FGU, og hvornår det er hensigtsmæssigt at henvise fx ordblinde elever til introducerende undervisning. Det virker desuden indtil videre uklart, hvad indholdet i og rammerne for den introducerende undervisning er for ordblinde – og hvorvidt og hvordan der i tilrettelæggelsen og varetagelsen af denne undervisning tages højde for, at ordblinde elever med alvorlige afkodningsvanskeligheder faktisk adskiller sig markant fra elever med dansk som andetsprog og deraf følgende begrænset dansk ordforråd med hensyn til indholdet af den støtte og undervisning, de har brug for, og de kvalifikationer, det forudsætter hos underviserne.

Det er selvsagt problematisk at fastlægge vejledende afgrænsninger for henvisning til introducerende undervisning på dette usikre grundlag. Vi må derfor anbefale, at der bliver lavet en ny undersøgelse med en repræsentativ stikprøve af deltagere fra den faktiske elevgruppe på FGU, når uddannelsen er kommet i gang, så denne elevgruppes testresultater kan sammenholdes med det faktiske indhold i den introducerende undervisning og de faktiske krav og forventninger til eleverne i den ordinære (ikke introducerende) undervisning i FGU med henblik på at kunne fastlægge afgrænsningerne på et mere sikkert grundlag.

I mangel af bedre vil vi i det følgende ved hjælp af beregninger på basis af data fra vores stikprøve af nuværende produktionsskoleelever og AVU-kursister under 25 år give *eksempler* på mulige vejledende scoregrænser på VLV-2. Da Vejledende Læsetest

til Voksne (VLV) oprindelig er udviklet til brug ved indgangen til Forberedende Voksenuddannelse (FVU) for voksne med utilstrækkelige læsefærdigheder og tidligere er afprøvet i denne sammenhæng, vurderer vi, at det er relevant at inddrage de vejledende grænser fra dette undervisningstilbud.

Det er naturligvis muligt at fastlægge vejledende scoregrænser både højere og lavere end i de nedenfor nævnte eksempler. Det må understreges, at det i sidste ende ikke er en forskningsmæssig opgave at træffe beslutninger om de vejledende scoregrænser, som kan få betydelige praktiske og økonomiske konsekvenser. Beslutningen er politisk og dermed Undervisningsministeriets ansvar.

Vanskeligheder med læseforståelse

Som det fremgår af vejledningen til trinplacering i FVU-læsning (jf. Undervisningsministeriet, 2004), har Undervisningsministeriet sat vejledende grænser i læseforståelse med brug af testmaterialet *Læsetekster for Unge og Voksne* (LfUV) ved scorer på både 25 og 35. Som det fremgår af udsnittet af denne vejledning nedenfor, henvises deltagere med en score på eller under 25 på LfUV således til særligt tilrettelagt undervisning på trin 1 på FVU-læsning, mens scoren 35 angiver grænsen mellem trin 1 og trin 2.

Vejledende Scorefordeling	Trin 1			Trin 2	Trin 3	Trin 4
	Tilrettelagt for ord- blinde	Tilrettelagt for tospro- gede	øvrige			
Læseforståelse <i>Læsetekster for unge og voksne</i>	Op til 25		26 – 35	36 – 44	45 - 60	

Figur 3. Uddrag af vejledningen til trinplacering i FVU.

Vi har ved hjælp af brobygning med data fra en tidligere undersøgelse med både LfUV og VLV-1 (Gellert & Elbro, 2008) estimeret, hvad de ovenfor nævnte scorer på Læsetekster for Unge og Voksne (LfUV) svarer til på læseforståelsestesten i Vejledende Læsetest for Voksne (VLV, deltest 1). Vi fandt, at grænseværdierne 25 og 35 på Læsetekster for Unge og Voksne (LfUV) svarer til grænseværdier på hhv. 11,8 og 17,7 på deltest 1 (Hvilket ord passer bedst?" i VLV). Disse estimerede grænseværdier indgår i det nedenstående eksempel på mulige afgrænsninger i FGU baseret på deltest 1 af læseforståelse i VLV (tabel 9).

Som det ses af tabel 9 (i den nederste linje), kan en afgrænsning på denne deltest svarende til grænsen for henvisning til trin 1 på FVU-læsning antages at medføre, at 47 % af de forventede FGU-elever falder under grænsen. Med en lavere grænse svarende til fx grænsen for henvisning til særligt tilrettelagt undervisning på trin 1 på FVU-læsning kan en lavere andel (26 %) af de forventede FVU-elever antages at placere sig under grænsen. Man kan også vælge at sætte en grænse ud fra en af

percentilerne, fx ved 10-percentilen, hvilket vil medføre, at 10 % af de forventede FVU-elever kan antages at ligge under grænsen (jf. tabel 9).

Tabel 9. Læseforståelse, eksempler på mulige afgrænsninger. Eksternt kriterium, grænseværdi og forventet pct. FGU-deltagere under grænsen.

Kriterium	Grænse	FGU-andel under grænsen
5 percentil	≤ 3,0	5 %
10 percentil	≤ 6,0	10 %
15 percentil	≤ 7,7	15 %
20 percentil	≤ 9,0	20 %
FVU trin 1, særl. tilrettelagt	≤ 11,8*	26 %
FVU trin 1	≤ 17,7*	47 %

* Estimeret grænse baseret på brobygning mellem LfUV og VLV-1

Ordforråd

Ved indgangen til FVU-læsning er der på deltesten af ordforråd i VLV-2 ("Hvilket billede passer til ordet?") af Undervisningsministeriet fastlagt en vejledende grænse, hvor det ved en score på 15 eller derunder vurderes, at deltagerens danske ordforråd er så begrænset, at han eller hun bør vejledes til at deltage i et sprogundervisningstilbud snarere end i et undervisningstilbud som FVU-læsning. Hvis man anvender den samme vejledende scoregrænse med den forventede elevgruppe på FGU, kan 14 % af deltagerne forventes at falde under grænsen (se tabel 10 nedenfor). Denne andel er lavere end de i alt 21 % af deltagerne i vores undersøgelse, der som tidligere nævnt i rapporten oplyste, at de havde et andet bedste sprog end dansk (jf. tabel 1). Sammenholder man med de tidligere omtalte oplysninger fra deltagerne om deres bedste sprog, vil en sådan grænse indebære, at omkring 47 % af de forventede FGU-elever med et andet bedste sprog end dansk og 5 % af de forventede FGU-elever med dansk som bedste sprog kan antages at falde under grænsen ved en score på maks. 15 (jf. tabel 4).

Det er naturligvis muligt at placere en vejledende grænse både højere og lavere (se tabel 10). Hvis UVM fx vælger at lægge en grænse på mellem 19 og 20 rigtige svarende til 25-percentilen (dvs. så en fjerdedel af deltagerne falder under grænsen), så vil i størrelsesordenen 63 % af deltagere, der ikke har dansk som bedste sprog falde under grænsen (42 % på produktionsskole; 84 % AVU); mens det vil være 6 % af deltagerne med dansk som bedste sprog, der klarer sig under grænsen (8 % produktionsskole; 5 % AVU).

Tabel 10. Ordforråd, eksempler på mulige afgrænsninger. Eksternt kriterium, grænseværdi og forventet pct. FGU-deltagere under grænsen.

Kriterium	Grænse	FGU-andel under grænsen
5 percentil	≤ 12	5 %
10 percentil	≤ 13	8 %
Anbefales ikke FVU-læsning	≤ 15	14 %
20 percentil	≤ 17	19 %
25 percentil	≤ 19	24 %
30 percentil	≤ 20	28 %

Afkodning

Ved trinplacering på FVU-læsning er der på afkodningstesten fastlagt en vejledende grænse, hvor det ved en score svarende til 15 eller derunder vurderes, at deltageren bør placeres på trin 1 (Undervisningsministeriet, 2004). Hvis man anvender den samme vejledende scoregrænse med den forventede elevgruppe på FGU, kan 36 % af eleverne forventes at falde under grænsen (se tabel 11 nedenfor). Dette tal svarer helt til den andel, der tidligere blev estimeret til at ville ligge under ordblindegrænsen på Ordblindetesten blandt de kommende FGU-deltagere (jf. afsnittet "De ordblinde – og afkodningstesten").

Tabel 11. Afkodning, eksempler på mulige afgrænsninger. Eksternt kriterium, grænseværdi og forventet pct. "FGU"-deltagere under grænsen.

Kriterium	Grænse	FGU-andel under grænsen
FVU trin 1, særl. tilrettelagt	≤ 7	4 %
10 percentil	≤ 9	9 %
15 percentil	≤ 10	13 %
20 percentil	≤ 12	21 %
25 percentil	≤ 13	28 %
FVU trin 1	≤ 15	36 %
Evt. ordblindhed	≤ 17	42 %
Evt. ordblindhed	≤ 18	47 %
Evt. ordblindhed	≤ 20	55 %

En grænse ved 15 rigtige eller derunder vil imidlertid ikke lade en eventuel tvivl komme ordblindede deltagere til gode. Det ses af figur 2, at en del af de diagnosticerede ordblindede deltagere havde flere end 15 rigtige. Det er, hvad man må forvente, eftersom der hører mere til ordblindhed end blot en lav score på afkodningstesten i VLV. Så UVM kan vælge at lægge en højere grænse for afkodningsvanskeligheder i vished om, at *nogle* af de inkluderede vil vise sig at være ordblindede ved en eventuel ordblindetest. Her kunne man fx vælge en grænse ved 18 rigtige i afkodning; men andre grænser er selvfølgelig mulige. Hvad man vælger er bl.a. et ressourcspørgsmål både for uddannelsesstederne og for deltagerne.

Et afgrænsningseksempel i detaljer

Her ser vi på en tænkt kombination af grænseværdier på de tre delopgaver i VLV. For at gøre resultaterne overskuelige, oplyses udelukkende estimerede andele af FGU-deltagerne, ikke de faktiske antal deltagere i den aktuelle undersøgelse (baseret på data fra 138 produktionsskoleelever og 101 AVU-kursister).

Eksemplet på en afgrænsning tager udgangspunkt i grænser fra FVU-trin 1 med særligt tilrettelagt undervisning. Det er først og fremmest en grænse for læseforståelse svarende til den anbefalede grænsen for deltagelse i *særligt tilrettelagt undervisning på FVU trin 1*. Desuden er grænsen for ordblindhed lagt svarende til Ordblindetestens grænse. Den svarer i øvrigt godt til grænsen på Visitationstesten (Dansk Vidsenscenter for Ordblindhed, 2006). Men der er så ikke taget højde for usikkerheden i brobygningen mellem VLV og Ordblindetesten. Endelig kan man lægge en grænse for dansk ordforråd svarende til den nuværende vejledende grænse for adgang til FVU-læsning.

Med de tre grænser ses det forventede antal FGU-deltagere, der kan tilbydes et introducerende forløb i tabellerne 12 og 13. Procenttallene er af hele den estimerede FGU-gruppe, så de kan sammenlignes direkte og lægges sammen.

Tabel 12. Deltagere med læseforståelse *under* niveauet for FVU trin 1 – særligt tilrettelagt undervisning. Andelen er i procent af alle kommende FGU-deltagere (ligeligt vægtet gennemsnit).

Ordforråd	Afkodning	
	Vanskeligheder (FVU trin 1)	Ikke vanskeligheder
Vanskeligheder (anbefales ikke FVU-læsning)	8 %	2 %
Ikke vanskeligheder	10 %	5 %

Tabel 13. Deltagere med læseforståelse over niveauet for FVU trin 1 – særligt tilrettelagt undervisning. Andelen er i procent af alle kommende FGU-deltagere (ligeligt vægtet gennemsnit).

Ordforråd	Afkodning	
	Vanskeligheder (FVU trin 1)	Ikke vanskeligheder
Vanskeligheder (anbefales ikke FVU-læsning)	2 %	1 %
Ikke vanskeligheder	15 %	56 %

Note. Summen af cellerne i tabel 12 og 13 er kun 99 % pga. afrundinger.

Der vil være i alt 44 % af FGU-deltagerne, som har vanskeligheder med mindst én af de tre undersøgte færdigheder (100 % minus de 56 % nederst i tabel 13) – og som med denne afgrænsning muligvis kan tilbydes introducerende undervisning på FGU. Den største enkeltgruppe vil være de i alt 35 % deltagere (36 % uden afrunding) med afkodningsvanskeligheder (evt. ordblindhed). Cirka halvdelen af disse deltagere (18 % af hele deltagergruppen) vil *også* have vanskeligheder med læseforståelse. En mindre andel (10 % af hele deltagergruppen) vil have vanskeligheder med både læseforståelse og dansk ordforråd.

Nok så væsentligt er det at se på, om de i alt 25 % FGU-deltagere med vanskeligheder med læseforståelse (alle grupperne i tabel 12), kan "forklares" af enten afkodningsvanskeligheder eller vanskeligheder med ordforråd på dansk. Svaret er stort set bekræftende, idet kun 5 % af hele gruppen udelukkende har vanskeligheder med læseforståelse.

Af de i alt 44 % af FGU-deltagerne, som har vanskeligheder med mindst én af de tre færdigheder vil det være ca. 35 %, som ikke har dansk som bedste sprog (16 % af hele FGU-gruppen).

Eksemplet fortsat: Med særlige tilbud til de ordblinde

Man kan ikke arbejde med en anden (fx. lavere) grænse for ordblindhed på FGU end andre steder i uddannelsessystemet. Så den forholdsvis høje andel FGU-deltagere (omkring 36 %), som må forventes at være ordblinde ifølge gældende kriterier, kan ikke skydes ind under gulvtæppet.

Men man kan udmærket stille spørgsmålet, om en introducerende undervisning er det rigtige for alle ordblinde. På nuværende tidspunkt er det ukendt, hvem der skal henvises til introducerende undervisning, og dermed hvordan den skal indrettes. Man

kunne fx forestille sig, at nogle ordblinde elever ville være godt hjulpe med allerede etableret specialpædagogisk støtte (SPS), it-hjælpemidler, og/eller supplerende specialundervisning for voksne (ordblindeundervisning).

Det er umuligt at sige noget velfunderet om, hvor mange ordblinde elever som ville kunne hjælpes *ad andre veje* end igennem introducerende undervisning. Men det er næppe helt i skoven at påpege, at en del af deltagerne i den aktuelle undersøgelse nok havde vanskeligheder med afkodning, men at de *ikke* havde *virkelig* store vanskeligheder med læseforståelse. En stor del af disse deltagere vil især opleve en eventuel ordblindhed som et problem med at stave og udtrykke sig skriftligt.

Eksemplet fortsat: Med særlige tilbud til elever med dansk som andetsprog

Nogle af de kommende FGU-elever, der vil falde under en eventuel grænse mellem 15 og 16 på ordforrådstesten, kan muligvis med fordel starte på FGU-faget Dansk som andetsprog på G-niveau (eller måske højere) i stedet for introducerende undervisning. Det er imidlertid uklart, hvad undervisningen i FGU-faget Dansk som andetsprog forudsætter med hensyn til ordforråd, og det er uvist, hvornår en score under en bestemt grænse på ordforrådstesten i VLV-2 indikerer, at eleven har brug for introducerende undervisning frem for deltagelse i faget Dansk som andetsprog.

Et andet afgrænsningseksempel

En anden mulighed af rigtig mange er at sætte en grænse for læseforståelse (17,7 rigtige på 10 minutter) svarende til den anbefalede grænse for FVU trin 1. Tabel 9 ovenfor viste, at man må regne med, at i størrelsesordenen 47 % af de kommende FGU-deltagere vil klare sig under denne grænse. Som nævnt må nogle af de ordblinde i denne gruppe dog forventes at klare sig over grænsen, når de har adgang til de it-hjælpemidler, som de er vant til at bruge i det daglige. Desuden vil nogle af de 47 % formentlig deltage i FGU-undervisning i dansk som andetsprog.

En grænse svarende til FVU trin 1 kan kombineres med alle mulige grænser i ordforråd og afkodning. Her er blot valgt et eksempel til illustration. I eksemplet er grænsen i ordforråd sat ved 19 rigtige, svarende til 25-percentilen, og grænsen i afkodning er sat ved 18 svarende til forventet ca. 47 % af deltagerne. Med disse grænser vil man få en fordeling af deltagerne som i tabel 12-2 og 13-2 nedenfor.

Tabel 12-2. Deltagere med læseforståelse svarende til FVU trin 1. Andelen er i procent af alle kommende FGU-deltagere.

Ordforråd	Afkodning	
	Måske Vanskeligheder	Ikke vanskeligheder
Måske vanskeligheder	19 %	3 %
Ikke vanskeligheder	14 %	10 %

Tabel 13-2. Deltagere med læseforståelse *over* FVU trin 1. Andelen er i procent af alle kommende FGU-deltagere.

Ordforråd	Afkodning	
	Måske vanskeligheder	Ikke vanskeligheder
Måske vanskeligheder	0 %	2 %
Ikke vanskeligheder	13 %	39 %

Med en afgrænsning svarende til FVU trin 1 i læseforståelse og de højere satte grænser end i det foregående eksempel bliver der samlet ($100 - 39 \% =$) 61 % af FGU-deltagerne, som kan tilbydes enten et introducerende forløb på FGU eller noget andet. Dette andet kan fx være ordblindetestning og evt. brug af it-hjælpemidler, SPS, eller undervisning i dansk som andetsprog.

Der vil stadig være i alt 46-47 % af deltagere med mulige vanskeligheder i afkodning (evt. ordblindhed). Det vil nu være 33 % af hele FGU-gruppen (mod 18 % i det første eksempel), som har mulige vanskeligheder med både læseforståelse og afkodning. Og det vil være 22 %, som har mulige vanskeligheder med både læseforståelse og dansk ordforråd (mod 10 % i det første eksempel).

Ingen (dvs. under 1 %) af deltagere med læseforståelse *over* FVU trin 1 vil have mulige vanskeligheder med *både* afkodning og ordforråd. Ca. 15 % vil have mulige vanskeligheder med enten ordforråd (2 %) eller afkodning (13 %).

Diskussion

Er stikprøven repræsentativ?

Som rapporteret ovenfor tyder flere resultater fra den aktuelle undersøgelse på, at vores stikprøve på flere punkter var nogenlunde repræsentativ. Både blandt produktionsskoleelever og AVU-kursister lå de procentvise andele af deltagere, der oplyste, at deres bedste sprog var et andet end dansk sprog, således tæt på de procentvise andele af hhv. produktionsskoleelever og AVU-kursister, der i en tidligere og langt større undersøgelse angav at have en anden baggrund end dansk (Deloitte, 2016). Ligeledes lå andelen af deltagere, der i den aktuelle undersøgelse oplyste, at de havde fået at vide, at de var ordblinde, ret tæt på andelen af de deltagere, der i Deloitte's undersøgelse angav at være ordblinde.

Samtidig må vi dog konstatere, at den procentvise andel af produktionsskoleelever under 18 år i den aktuelle undersøgelse var relativt lav. Det er sandsynligt, at kravet om forældretilfaldelse til at deltage i undersøgelsen har bevirket et større frafald blandt elever under 18 år. Muligvis er det især unge enten fra generelt ressourcetsvage hjem eller fra familier med begrænsede danskkundskaber, der ikke har fået forældretilfaldelse til at deltage. Sådanne unge kan derfor meget vel være underrepræsenteret i vores undersøgelse.

Vi har fra ministeriet og en række af de medvirkende institutioner fået at vide, at man forventer, at der på den kommende FGU vil gå mange unge med dansk som andetsprog, herunder unge, der kun har været i Danmark i få år. Selv om andelen af deltagere med dansk som andetsprog i vores undersøgelse som nævnt ligger på niveau med andelen i tidligere rapporter fra både produktionsskoleelever og AVU-kursister (jf. Deloitte, 2016), er det uvist, om andelen af deltagere med dansk som andetsprog i vores undersøgelse svarer til den andel, der faktisk vil komme til at gå på den fremtidige FGU – ligesom det er uvist, om det dansksproglige niveau blandt deltagerne med dansk som andetsprog i vores undersøgelse svarer til niveauet hos de kommende FGU-elever med dansk som andetsprog.

Vi må derfor tage forbehold for, om stikprøven er repræsentativ i forhold til den kommende elevgruppe på FGU. Det er oplagt, at det er problematisk at fastlægge vejledende afgrænsninger for henvisning til introducerende undervisning på dette grundlag. Vi må derfor anbefale, at der bliver lavet en ny undersøgelse med en repræsentativ stikprøve af deltagere fra den faktiske elevgruppe på FGU, når uddannelsen er kommet i gang, så afgrænsningerne kan blive fastlagt på et mere sikkert grundlag, og således at denne elevgruppes testresultater kan sammenholdes med det faktiske indhold i den introducerende undervisning og de faktiske krav og forventninger til eleverne i den ordinære (ikke introducerende) undervisning i FGU. Indtil dette er

gjort, vil vi anbefale, at det over for institutionerne gøres klart, at de vejledende afgrænsninger er *foreløbige*.

Ordblinde deltagere

Et vigtigt formål med at stille VLV til rådighed for screening på FGU er at kunne identificere elever, som ikke tidligere er diagnosticeret som ordblinde, men som udviser tegn på afkodningsvanskeligheder og som derfor bør gennemføre Ordblindetesten. Som beskrevet i resultat-afsnittet "De ordblinde – og afkodningstesten" viste analyser af data fra den aktuelle undersøgelse samt en tidligere undersøgelse, at det på afkodningstesten i VLV-2 (deltest 3: "Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?") ville være rimeligt at placere en vejledende grænse for henvisning til Ordblindetesten et sted mellem 15 og 20 point. Ganske vist svarer ordblindegrænsen på Ordblindetesten til en grænse på op til 16 rigtige på VLV-2-testens "Hvilket ord lyder som et rigtigt ord". Men da der selvfølgelig ikke er perfekt overensstemmelse mellem de to test, kan det bestemt ikke udelukkes, at deltagere med VLV-2-scorer op omkring 18-19 vil vise sig at være ordblinde, hvis de undersøges med Ordblindetesten.

En del elever på FGU vil imidlertid tidligere have gennemført Ordblindetesten, og det vil allerede være dokumenteret, at de er ordblinde. Det var netop et væsentligt formål med indførelsen af Ordblindetesten at undgå, at de ordblinde skulle igennem en ny test ved hver overgang i uddannelsessystemet. Det er derfor oplagt, at en eksisterende, nyere ordblindediagnose skal respekteres og føre til, at eleven får den undervisning og støtte, som denne diagnose lægger op til – uden igen at skulle gennemføre en ordblindetest. Samtidig må det overvejes, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at lade sådanne deltagere gennemføre VLV-2. Især vil deltest 3 i VLV-2 ("Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?") være velkendt for mange elever, der tidligere er blevet ordblindetestet, da denne deltest ret nøje svarer til den ene af de to deltest i Ordblindetesten. Deltagerne kan med rette spørge, hvorfor de skal igennem en sådan test igen, især fordi denne test er meget vanskelig for ordblinde. Allerede ved planlægningen af undersøgelsen blev det derfor overvejet, om en løsning kunne være, at tidligere konstaterede ordblinde *ikke* skal tage denne deltest 3.

Undersøgelsen viste imidlertid, at indledende spørgsmål om tidligere konstateret ordblindhed *ikke* kan erstatte deltesten af ordafkodning. Overensstemmelsen mellem deltageres svar på spørgsmålene og deres resultater på denne deltest var ganske enkelt for ringe til, at det kan anbefales at lade elevernes svar på sådanne spørgsmål i sig selv være afgørende for, om deltagere skal gennemføre denne deltest eller ej. Der må derfor overvejes andre muligheder, herunder *hvornår* det er hensigtsmæssigt at anvende VLV i FGU-sammenhæng.

Man kan således overveje, om det er hensigtsmæssigt at anbefale at lade alle FGU-elever gennemføre VLV ved en screening og så først derefter lade deltagere med en lav score på deltesten af afkodning gennemføre Ordblindetesten. En sådan procedure

anbefaler ministeriet i den nuværende vejledning til VLV-2. Vi er imidlertid vidende om, at man på mange voksenuddannelsescentre er stærkt kritiske over for denne ministerielt anbefalede procedure, og at man efter en indledende samtale typisk i stedet starter med at ordblindeteste de voksne, der giver udtryk for, at de måske er ordblinde, men ikke har dokumentation for dette. På denne måde undgår man bl.a. at trække mange ordblinde igennem VLV-2 som en måske unødvendig mellemstation til en egentlig ordblindetestning og at udsætte disse voksne for at skulle gennemføre en vanskelig og ofte frustrerende afkodningstest to gange.

Man kunne på denne baggrund overveje at gøre det til et fast led i en indledende samtale på FGU at spørge eleven, om han eller hun måske er ordbblind (altså forud for al screening eller testning). Hvis eleven svarer bekræftende, undersøges det, om der foreligger dokumentation for dette. Hvis der ikke findes dokumentation, henvises eleven til ordblindetestning. Hvis eleven her viser sig *ikke* at være ordbblind, kan vedkommende efterfølgende gennemføre de to første deltest i VLV-2, men undlade afkodningstesten ("Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?"), da elevens afkodningsfærdigheder så netop allerede er blevet afdækket i forbindelse med ordblindetestningen. Hvis FGU-institutionen ønsker en afdækning af læseforståelse og ordforråd hos elever, som er blevet diagnosticeret ordblinde (enten ved indgangen til FGU eller med dokumentation fra tidligere ordblindetestning), kan det tilsvarende være en mulighed at lade sådanne elever gennemføre de to første deltest i VLV-2, men udelade deltesten af afkodning.

En procedure som den ovenfor skitserede forudsætter, at der stilles to udgaver af VLV til rådighed på FGU: A) en udgave med alle tre deltest, som kan bruges med alle de elever, hvor der ikke på forhånd er kendskab til eller mistanke om ordblindhed, og B) en anden udgave, som kun indeholder deltestene af læseforståelse og ordforråd, og som bruges med de elever, som allerede er blevet testet for ordblindhed og derfor har fået deres afkodningsfærdigheder afdækket. Hvis der på denne måde skal stilles to udgaver af VLV til rådighed på FGU, øger det kravene til testlederne. Det er således nødvendigt, at testlederen ved gennemførslen af VLV er helt klar over, om eleven/eleverne skal have den ene eller den anden udgave af testen. Ellers opstår der alvorlig risiko for, at ordblinde elever, der ikke tidligere er blevet opdaget, får den forkerte udgave uden deltesten af afkodning og dermed går glip af muligheden for på baggrund af et dårligt afkodningsresultat at blive henvist til en egentlig ordblindetestning. Dette problem kan formodentlig i de fleste tilfælde undgås ved at informere tydeligt om de to testudgaver i vejledningen, ved evt. også at indsætte links til information på den forside, hvor testlederen skal vælge mellem de to testudgaver, og ved at kræve læsefaglige kvalifikationer af testlederen. Det er op til Undervisningsministeriet at beslutte, om der skal stilles to forskellige versioner af testmaterialet til rådighed på FGU.

Under alle omstændigheder indikerede resultaterne af vores analyser, at hvis vores stikprøve er repræsentativ for den kommende elevgruppe på FGU, kan omkring 36 % af alle eleverne forventes at være ordblinde. Det må derfor være vigtigt at overveje, hvordan undervisningen bedst kan tilrettelægges for denne store gruppe, hvoraf nogle

først vil blive diagnosticeret som ordblinde på FGU, mens andre tidligere er blevet diagnosticeret som ordblinde og i nogle tilfælde kan være velkompenserede. Det er pt. uklart, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at henvise alle disse elever til introducerende undervisning, og hvorvidt denne undervisning er integreret med eller adskiller sig fra fx specialpædagogisk støtte (SPS). Umiddelbart forekommer det ikke oplagt at henvise fx velkompenserede ordblinde elever til introducerende undervisning.

Deltagere med dansk som andetsprog

Den anvendte ordforrådtest med billedudpegning (deltest 2 i VLV-2) har været udsat for kritik fra voksenundervisere for ikke at være pædagogisk vejledende. Men det er heller ikke hensigten med den. Hensigten er, at den skal forklare de individuelle forskelle i unge og voksnes læseforståelse, som ikke har med ordafkodning at gøre. Den aktuelle undersøgelse viste i lighed med tidligere undersøgelser (Asmussen & Elbro, 2017; Gellert & Elbro, 2008), at denne ordforrådtest i høj grad bidrager til at forklare disse forskelle i læseforståelse. Testen går til kernen og udstiller eventuelle begrænsninger i deltagerens ordforråd; mens den ikke tillader deltagerne at bruge forskellige kompensatoriske strategier, fx brug af kontekst, spørgsmål osv. Selv om det kan forekomme noget direkte, kan det være vigtigt at vide, hvad deltagerne kender til enkelte ords betydning. Samtidig må det medgives, at det i pædagogisk sammenhæng også kan være væsentligt at kende til elevernes muligheder for og færdigheder i at klare sig sprogligt ved hjælp af andre strategier end lige netop et præcist kendskab til enkelte ords betydning. Dette ligger uden for sigtet med den anvendte ordforrådtest, men på længere sigt kan man forestille sig, at der både til FVU og FGU kunne udvikles supplerende redskaber til at afdække relevante kompensatoriske kompetencer hos deltagerne.

Den aktuelle undersøgelse viste, at en ret stor del af deltagerne med et andet modersmål (eller et andet bedste sprog) end dansk på den anvendte deltest af ordforråd placerede sig under den nuværende vejledende grænse i VLV-2 (dvs. en score på under 16), hvor det vurderes, at deltagerens danske ordforråd er så begrænset, at han eller hun bør vejledes til at deltage i et sprogundervisningstilbud snarere end i et undervisningstilbud som FVU-læsning. Dette gjaldt i den aktuelle undersøgelse især for AVU-kursisterne, hvor 58-63 % af deltagerne med et andet første sprog (eller et andet bedste sprog) end dansk scorede under denne vejledende grænse. Til sammenligning var det "kun" 13-24 % af produktionsskoleeleverne med et andet første sprog (eller et andet bedste sprog) end dansk, der scorede under denne grænse. Som tidligere nævnt hænger den højere andel af AVU-kursister med meget begrænset dansk ordforråd muligvis sammen med, at nogle af disse deltog i AVU-faget dansk som andetsprog, som særligt retter sig mod voksne med begrænsede dansk kundskaber. Men hvis det antages, at deltagerne med dansk som andetsprog i vores stikprøve samlet set er nogenlunde repræsentative for de kommende FGU-elever med dansk som andetsprog, kan det forventes, at over en tredjedel af disse deltagere vil falde under den nuværende vejledende grænse på ordforrådstesten i VLV-2.

Nogle af de kommende FGU-elever, der vil falde under en eventuel grænse ordforrådstesten, kan sandsynligvis som nævnt med fordel deltage i FGU-faget Dansk som andetsprog på G-niveau (eller måske højere) i stedet for introducerende undervisning. Imidlertid er det som tidligere nævnt desværre uvist, hvornår en score under en bestemt grænse på ordforrådstesten i VLV-2 indikerer, at eleven har brug for introducerende undervisning frem for at starte på fx G-niveau i faget Dansk som andetsprog. Det har ligget uden for rammerne for den gennemførte undersøgelse at afdække dette. Det må derfor være op til Undervisningsministeriet at vurdere, hvor stor en andel af de kommende FGU-elever med dansk som andetsprog der kan antages at have brug for undervisning på introducerende niveau – og sætte den vejledende grænse på ordforrådstesten ud fra denne vurdering. Derudover forekommer det vigtigt at overveje, hvordan et introducerende forløb skal kunne bringe elever med evt. meget begrænset dansk ordforråd op på et markant højere dansk niveau.

Undersøgelsen viste endvidere, at deltagernes resultater på afkodningsopgaven "Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?" var påvirket af deres ordforråd. Det er oplagt, at det i denne deltest er sværere at afgøre, hvilket ord der lyder som et rigtigt (dansk) ord blandt fx *syb / san / læl / syf*, hvis man ikke kender så mange ord på dansk og er usikker på, om fx "sand" er et rigtigt ord. Dermed er der risiko for, at en lav score på denne deltest ikke primært er udtryk for egentlige afkodningsvanskeligheder og tegn på mulig ordblindhed, men i mange tilfælde snarere blot afspejler et begrænset dansk ordforråd. Det er et velkendt problem, at det er vanskeligt at vurdere, om en lav score på en afkodningstest hos personer med begrænset kendskab til det sprog, de testes på, faktisk er udtryk for afkodningsvanskeligheder, eller om den lave score primært er forårsaget af svagt ordforråd på det pågældende sprog (jf. Everatt m.fl., 2010; Elbro, Daugaard & Gellert, 2012; Gellert, 2009). Derfor har vi tidligere for Undervisningsministeriet udviklet og afprøvet Dynamisk Ordblindetest (DOT), som har vist sig at være bedre egnet til afdækning af ordblindhed blandt voksne med dansk som andetsprog end traditionelle afkodningstest og er udsendt til brug på voksenuddannelsescentre (Daugaard, Elbro & Gellert, 2011a; 2011b). Den dynamiske ordblindetest kan imidlertid kun gennemføres individuelt, tager ca. 15 minutter og forudsætter særlige kompetencer hos testlederen. Det kunne derfor på længere sigt være hensigtsmæssigt at kunne gennemføre en screening med en gruppetest, der gav en mere pålidelig indikation af eventuelle afkodningsvanskeligheder blandt elever med dansk som andetsprog end den nuværende deltest "Hvilket ord lyder som et rigtigt ord?" i VLV-2. En ny undersøgelse med deltagere fra FGU ville være nødvendig for at afprøve mulige alternative eller supplerende deltest, fx en test svarende til "Find stavemåden", som indgår i Ordblindetesten og som er mindre afhængig af deltagerens ordforråd på dansk (Møller m.fl., 2014).

Hvis man ønsker at lade tvivlen komme deltagere med begrænset dansk ordforråd og potentielle ordblindevanskeligheder til gode, kan Undervisningsministeriet evt. vælge at sætte *en mindstegrænse for ordforrådet* (som målt med deltest 2 i VLV-2), under hvilken afkodningen (og evt. ordblindhed) må undersøges med andre test end

den aktuelle afkodningsopgave (deltest 3 i VLV-2). Som beskrevet i resultat-afsnittet "Hvad er særlig svært for deltagere med dansk L2 som andetsprog?", ville en mulig grænse her kunne ligge mellem 15 og 16 på deltesten af ordforråd. Men det giver kun mening at sætte en sådan vejledende grænse, hvis der kan henvises til andre og mere relevante test, som kvalificerede fagpersoner kan anvende i FGU-sammenhæng.

Pålidelighed af testresultater

Som beskrevet i afsnittet "Gruppetestning: pålidelighed" var der især ved afkodningstesten eksempler på svarmønstre, der indikerede, at nogle deltagere (omkring 9 %) blot havde forsøgt at blive hurtigt færdig med testen ved at gætte hurtigt og tilfældigt på alle eller de fleste enkeltopgaver i stedet for at gennemføre testen så godt som muligt. Det tyder på, at der kan være brug for *at markere et resultat som upålideligt*, især hvis testen skal bruges som gruppetest – således at testlederen efterfølgende får besked om det, hvis nogle deltageres svarmønstre indikerer, at de ikke har taget testen alvorligt. Det er op til Undervisningsministeriet at beslutte, om en sådan markering skal indføres.

Korrektion for læsetid og gæt

Som tidligere beskrevet i afsnittet "Korrektion af læseforståelsesscore for læsetid og gæt" kan der i FGU-udgaven af VLV rettes op på eksisterende problemer ved opgørelsen af scoren på deltest 1 af læseforståelse ("Hvilket ord passer bedst?"). Det er således muligt at korrigere for læsetid ved at opgøre antal løste enkeltopgaver pr. den tid, deltagerne *faktisk* var om at løse dem – i stedet for som i den nuværende VLV-2 blot at opgøre antal rigtige. Desuden er det muligt at justere for gæt ud fra antallet af fejlsvar (antal rigtige korrigeret for gæt = antal rigtige – antal fejl/antal forkerte svarmuligheder), lige som det gøres i Ordblindetesten (Møller m.fl., 2014). Disse ændringer i opgørelsen af resultaterne på deltest 1 i VLV ville give et mere retvisende billede af deltagerens færdigheder i læseforståelse.

Der kan dog være ulemper forbundet med at vise og formidle resultatet på deltest 1 på en anden måde ved brug af VLV på FGU end i AMU- og FVU-sammenhæng. Det kan fx være tilfældet, hvis FGU-deltageren efter kort tid ønsker at skifte til AMU eller FVU og gerne vil bruge sit VLV-resultat og undgå at skulle testes igen i den nye sammenhæng. Dette mulige problem kan formodentlig løses, hvis der på testens afsluttende resultatside oplyses begge opgørelser af deltagerens resultater for deltest 1.

Referencer

- Asmussen, V., & Elbro, C. (2017). *VLV-2. Vejledende Læsetest for Voksne 2. Teknisk rapport*. København: Center for Læseforskning og Undervisningsministeriet.
- Dansk Videnscenter for Ordblindhed (2006). *Rapport om afprøvning af visitationstest til brug i ordblindeundervisning for voksne*. København: Undervisningsministeriet.
- Daugaard, H. T., Elbro, C. & Gellert, A. S. (2011a). *Dynamisk ordblindetest*. København: Undervisningsministeriet.
- Daugaard, H. T., Elbro, C. & Gellert, A. S. (2011b). *Rapport om udvikling og afprøvning af ordblindetest til voksne med dansk som andetsprog*. København: Undervisningsministeriet.
- Deloitte (2016). *Kombineret kvantitativ og kvalitativ analyse af avu og produktionsskoleforløb. Rapport*. København: Deloitte.
- Elbro, C., Daugaard, H. T., & Gellert, A. S. (2012). Dyslexia in a second language? A dynamic test of reading acquisition may provide a fair answer. *Annals of Dyslexia*, 62(3), 172-185.
- Elbro, C., Daugaard, H. T., Jensen, K. L., & Møller, H. L. (2016). *En undersøgelse af forbindelsen mellem den Tværgående Ordblindetest og O-testen ("Visitationstesten")*. København: Center for Læseforskning, Københavns Universitet.
- Everatt, J., Ocampo, D., Veii, K., Nenopoulou, S., Smythe, I., al Mannai, H. & Elbeheri, G. (2010). Dyslexia in biscriptal readers. I: N. Brunswick, S. McDougall & P. Davies (red.). *Reading and dyslexia in different orthographies* (s. 221-245). New York: Psychology Press.
- Gellert, A. S. (2009). *Identifikation og undervisning af voksne ordblinde med dansk som andetsprog – en faglig og pædagogisk udfordring*. København: Undervisningsministeriet og Dansk Videnscenter for Ordblindhed.
- Gellert, A. S., & Elbro, C. (2008). *Rapport om udvikling og afprøvning af Vejledende Læsetest for Voksne i papirversion og it-version*. København: Center for Læseforskning, Københavns Universitet.
- Jensen, K. L., Elbro, C., & Gellert, A. S. (2015). *Rapport om udvikling og afprøvning af Selvttest af voksnes læsefærdigheder på nettet*. København: Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering og Center for Læseforskning, Københavns Universitet.
- Møller, H. L., Arnbak, E., Petersen, D. K., Poulsen, M., Juul, H., & Elbro, C. (2014). *Teknisk rapport om ordblindetesten*. København: Undervisningsministeriet og Center for Læseforskning, Københavns Universitet.
- Undervisningsministeriet (2004). *Vejledning til trinplacering (2. udgave). Afdækning af FVU-deltageres erfaringer, færdigheder og strategier i læsning, stavning og skriftlig fremstilling*. København: Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen.

Undervisningsministeriet (2018). *Notat: Analyse af anvendelsen af den nationale ordblindetest, Ordblindetesten*. København: Undervisningsministeriet, Styrelsen for It og Læring.

Bilag 1: Spørgeskema

Hvad hedder den skole, du går på nu? _____

Hvor gammel er du? _____ år

Er du ☐ kvinde
☐ mand

Hvad for et sprog taler du bedst?

- ☐ Dansk
- ☐ Et andet sprog end dansk
- ☐ Ved ikke

[Hvis deltageren sætter kryds ved "Et andet sprog end dansk", følger spørgsmålet:]

Skriv det sprog, du taler bedst: _____

Hvad for et sprog lærte du at tale først, da du var barn?

- ☐ Dansk
- ☐ Et andet sprog end dansk
- ☐ Ved ikke

[Hvis deltageren sætter kryds ved "Et andet sprog end dansk", følger spørgsmålet:]

Skriv det sprog, du først lærte at tale: _____

Havde du svært ved at lære at læse eller stave, da du var barn?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

Er du blevet testet for ordblindhed?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

[Hvis deltageren sætter kryds ved "ja", følger spørgsmålet:]

Har du fået at vide, at du er ordblind?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke